

Justitiedepartementet
Enheten för processrätt och domstolsfrågor
103 33 Stockholm

Yttrande över departementspromemorian Rätten till offentlig försvarare – Genomförande av EU:s rättshjälpsdirektiv Ds 2017:53

Utredningen har lämnat vissa förslag till lagändringar i syfte att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (rättshjälpsdirektivet).

Åklagarmyndigheten delar utredningens uppfattning om att svensk rätt redan idag väsentligen tillgodoser direktivets krav på rätt till rättshjälp och instämmer i huvudsak i de bedömningar som utredningen har gjort. Åklagarmyndigheten avstyrker dock förslaget om en reglering som ger åklagaren rätt att interimistiskt förordna en offentlig försvarare för en gripen eller anhållen utanför domstolens kontors- eller beredskapstid från principiell utgångspunkt, men tillstyrker att den föreslagna ordningen genomförs övergångsvis. Åklagarmyndigheten delar inte heller utredningens bedömning att det för att leva upp till direktivets krav finns ett behov av att införa en bestämmelse om att, för det fall en framställning om offentlig försvarare görs inför förhör med den misstänkte, frågan om förordnande av offentlig försvarare ska prövas innan förhöret hålls.

Åklagarmyndigheten vill föra fram nedanstående synpunkter på förslagen och understryker särskilt att det är angeläget att domstolarna så snart som möjligt inrättar ett jour- och beredskapssystem.

6.2.3 Tidpunkten för förordnande av försvarare

Förordnande av försvarare utan onödigt dröjsmål och senast före förhör

Åklagarmyndigheten delar utredningens uppfattning att en misstänkt ska ha rätt till en försvarare utan onödigt dröjsmål och som huvudregel senast före ett förhör hålls, om den misstänkte är i behov av en försvarare eller om den misstänkte begär en försvarare inför förhöret.

Åklagarmyndigheten delar dock inte utredarens bedömning att det för att leva upp till direktivets krav finns ett behov av att införa en bestämmelse om att, för det fall en framställning om offentlig försvarare görs inför förhör med den misstänkte, frågan om förordnande av offentlig försvarare ska prövas innan förhöret hålls. Frågan var uppe i lagstiftningsarbetet då Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (försvarardirektivet) skulle införas och det bedömdes då inte finnas något behov av ändrad lagstiftning för att leva upp till försvarardirektivets krav. Svensk lagstiftning ansågs tillräcklig och detta ansågs kunna överlämnas till rättstillämpningen (se sid 49-50 i prop. 2015/16:187). Detta direktiv är endast en reglering av hur den rätt till försvarare som finns enligt försvarardirektivet ska finansieras. Detta direktiv torde därför inte medföra behov av ny reglering som går längre än förvarardirektivet. Åklagarmyndigheten menar att det även framöver måste finnas ett visst, om än begränsat, utrymme för att göra undantag från huvudregeln i vissa extraordinära situationer. Såväl försvarardirektivet som Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/800 av den 11 maj 2016 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (barnrättsdirektivet) innehåller en viss möjlighet till undantag, bl.a. i extraordinära situationer av nödkaraktär. Det kan uppfattas som om denna möjlighet försvinner genom de nu förslagna ändringarna i 21 kap. 4 § rättegångsbalken, 23 kap. 5 § rättegångsbalken samt 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Om ändringar enligt nuvarande förslag ändå övervägs bör formuleringarna i lagförslagen i ovan nämnda bestämmelser ses över så att de möjligheter till extraordinära undantag som direktiven ger kommer till uttryck. Vidare bör det i

sådant fall av lagtexten även framgå att delgivningsförhör i vart fall kan hållas innan framställan om försvarare har prövats.

Införande av en ordning för förordnande av offentlig försvarare under kvällar och nätter

I promemorian har gjorts bedömningen att det bör införas en ordning för förordnande av offentlig försvarare utanför domstolens kontors- och beredskapstid. Åklagarmyndigheten instämmer i den uppfattningen. Skälen för detta har utvecklats bl.a. i riksåklagarens skrivelse till Justitiedepartementet av den 22 december 2015 (ÅM-A 2015/1743).

Förslaget som har lämnats i promemorian i denna del är att det, istället för införandet av en jour eller beredskap för domstolarna under sådan tid, ska införas en reglering som ger åklagaren rätt att, under vissa förutsättningar, interimistiskt förordna en offentlig försvarare för en gripen eller anhållen misstänkt. Åklagaren ska därvid, i de fall då den misstänkte inte har lämnat något förslag på en försvarare, då den föreslagne försvararen inte har varit möjlig att komma i kontakt med eller då en föreslagna försvarare inte kan ställa sina tjänster till förfogande med kort varsel, förordna försvarare enligt en av tingsrätten tillhandahållen turordningslista. Åklagarens beslut ska därefter snarast överlämnas till rätten för prövning av försvararfrågan. Skälen för denna ordning är i huvudsak att den skulle utgöra ett mer effektivt utnyttjande av rättsväsendets resurser och att en sådan ordning skulle kunna utformas på ett sätt som innebär att den misstänktes rättssäkerhet inte äventyras.

Som framgår av Åklagarmyndighetens yttrande över betänkandet "Färre i häkte och minskad isolering" (SOU 2016:52) (ÅM 2016-58) så är Åklagarmyndighetens ståndpunkt att ett heltäckande och stabilt system bör inrättas för att säkerställa att domstolarna är tillgängliga även utanför kontorstid för förordnanden av bl.a. offentliga försvarare. Det är av såväl rättssäkerhetsskäl som av praktiska skäl mer fördelaktigt med ett beredskapssystem för domstolarna i förhållande till att åklagare ges rätt att förordna offentliga försvarare.

Som Åklagarmyndigheten tidigare framhåvt i ett yttrande till Justitiedepartementet den 28 september 2017 (ÅM 2017/1581), är det starka rättssäkerhetsintressen som bär upp den nuvarande ordning där det är domstolen som utser offentlig försvarare för den misstänkte. Att mot den

bakgrunden låta den misstänktes motpart, åklagaren, utse vem som ska biträda den misstänkte borde rent principiellt vara otänkbart, även med beaktande av kostnadsaspekten.

Den praktiska aspekten består i, som framgår av Åklagarmyndighetens tidigare yttranden, att åklagaren kan hamna i situationer där åklagaren nödgas göra en bedömning av vilken försvarare som ska förordnas för en viss misstänkt, t.ex. då flera misstänkta önskar samma försvarare. Denna bedömning kan komma att ifrågasättas av den misstänkte och dennes försvarare och därmed påverka tilltron till åklagarens objektivitet.

Utöver den uppenbara fördelen med att Åklagarmyndigheten redan har ett fungerande jour- och beredskapssystem på plats och de ekonomiska konsekvenser för domstolarna med att inrätta ett jour- och beredskapssystem som framgår av utredningen, är det svårt att se några direkta fördelar med att åklagare ska förordna försvarare intermistiskt i förhållande till ett beredskapssystem för domstolarna. Att det skulle innebära någon särskild tidsvinst för de frihetsberövade att en åklagare förordnar en offentlig försvarare interimistiskt i förhållande till att en åklagare överlämnar frågan till en jourdomare är tveksamt.

Åklagarmyndigheten kan dock, så länge det inte finns något etablerat beredskapssystem för domstolarna under kvällar och nätter, godta att det under en övergångstid ges möjlighet för åklagare att utanför kontorstid interimistiskt kunna fatta beslut om att förordna offentliga försvarare. I dessa fall bör åklagare, enligt vad som föreslagits, förordna advokat som finns på en av tingsrätten tillhandahållen turordningslista.

Ovan angivna fråga har även lyfts av Åklagarmyndigheten i remissvaret till betänkandet vid införandet av barnrättsdirektivet Barnets rättigheter i ett straffrättsligt förfarande m.m. (SOU 2017:68) (ÅM 2017/1672).

Åklagarmyndigheten vidhåller således sin tidigare lämnade uppfattning om att domstolarna bör inrätta ett jour- och beredskapssystem.

7.3 Rätten till offentlig försvarare när Sverige är verkställande medlemsstat

Av promemorian framgår att en offentlig försvarare har rätt till ersättning för det arbete som han eller hon utför fram till dess att överlämnandet sker. Bedömningen har gjorts att någon särskild bestämmelse om ersättning för sådant arbete inte behövs, utan att den offentliga försvararens rätt till ersättning för uppdraget följer av 21 kap. 10 § rättegångsbalken och att det är den instans där arbetet utförs som ska pröva frågan om ersättning till den offentliga försvararen. Åklagarmyndigheten menar att det är naturligt att prövningen om ersättningen görs av domstolen som utsett försvararen och menar att uttalandena i promemorian är otydliga i frågan och antingen bör utgå eller förtydligas.

11.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

21 kap. 4 §

Av författningskommentaren framgår att utredningens uppfattning är att om rätten entledigar den utsedde försvararen och i stället förordnar någon annan för uppdraget, ska han eller hon beredas tillfälle att ge in en kostnadsräkning. Vidare framgår att ersättningsfrågan därefter ska prövas på sedvanligt sätt. Även om utredningen har gjort bedömningen att det torde vara sällsynt att rätten vid den efterkommande prövningen helt avslår den misstänktes begäran om offentlig försvarare, så bör även den situationen regleras på så sätt att den av åklagaren interimistiskt förordnade försvararen även i denna situation har rätt till ersättning.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Anders Perklev efter föredragning av kammaråklagaren Anna Edebalk. I den slutliga handläggningen av ärendet har också överåklagaren Mats Svensson vid Utvecklingscentrum Malmö, vice överåklagaren Peter Lundkvist och kammaråklagaren Sara Stolper vid Utvecklingscentrum Stockholm samt byråchefen Per Hedvall vid rättsavdelningen, Enheten för internationellt rättsligt samarbete, deltagit.

Anders Perklev

Anna Edebalk

Kopia till
Biblioteket, rättsavdelningen
Charlotta Myrén, verksledningen